

**KRIPTOVALYUTALAR VA ULARNING MOLIYAVIY TIZIMDAGI
AHAMIYATI**

Sultonaliyeva Zulayxo Shirzod qizi

sultonaliyevazulayho@gmail.com

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax
filiali talabasi*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada kriptovalyutalar va ularning zamonaviy moliyaviy tizimdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda blokcheyn texnologiyasi asosida ishlovchi markazlashmagan raqamli valyutalar moliyaviy tranzaksiyalarni soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish va moliyaviy inklyuziyani oshirish kabi afzalliklari ko'rib chiqildi. Shuningdek, kriptovalyutalarning investitsiya vositasi sifatidagi o'rni va moliyaviy xavfsizlikka ta'siri o'rganildi. Kriptovalyutalarning narx o'zgaruvchanligi, regulyatorlar tomonidan tartibga solishdagi qiyinchiliklar va potentsial xavflar ham muhokama qilinib, ularning barqaror moliyaviy tizim shakllanishidagi o'rni yoritildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kriptovalyutalar moliyaviy xizmatlar sohasida yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, ularni samarali boshqarish uchun huquqiy va texnologik chora-tadbirlar talab etiladi.*

Kalit so'zlar: *Kriptovalyutalar, moliyaviy tizim, blokcheyn, markazlashmagan moliyaviy tranzaksiyalar, raqamli valyuta, kriptografiya, moliyaviy xavfsizlik, pul yuvish siyosati.*

So'nggi o'n yilliklarda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va moliya sohasidagi innovatsiyalar yangi turdagi aktivlar kriptovalyutalarning paydo bo'lishiga olib keldi. Blockchain texnologiyasiga asoslangan ushbu virtual pul an'anaviy moliyaviy dunyoda haqiqiy inqilobni keltirib chiqardi. Bitcoin, Ethereum va boshqalar kabi kriptovalyutalar tranzaksiyalarni amalga oshirish uchun markazlashtirilmagan tarmoqlardan foydalanadi, bu esa banklar kabi vositachilarning ishtirokiga bo'lgan ehtiyojni yo'q qiladi va moliyaviy operatsiyalarni butun dunyo bo'ylab foydalanuvchilar uchun tezroq va arzonroq qiladi. Shu nuqtai nazardan, kriptovalyutalarni zamonaviy moliyaviy tizim faoliyatining asosiy tamoyillarini o'zgartirishga qodir bo'lgan inqilobiy hodisa sifatida ko'rish mumkin. Kriptovalyutalarning moliyaviy bozorlarga va umuman iqtisodiyotga ta'siri tobora sezilarli bo'lib bormoqda. Bir tomondan, ular investorlar va treyderlar uchun aktsiyalar, obligatsiyalar va valyutalar kabi an'anaviy moliyaviy vositalarga alternativa taklif qilish orqali yangi imkoniyatlarni taqdim etadilar. Boshqa tomondan, kriptovalyutalarni global bozorga kiritish ko'plab qiyinchiliklar va xavflarni o'z ichiga oladi, masalan, yuqori o'zgaruvchanlik, markazlashtirilgan nazoratning yo'qligi va kriptovalyutalardan noqonuniy faoliyat uchun foydalanish imkoniyati.

Tadqiqotda kriptovalyutalarning texnologik asoslari bu blokcheyn (blockchain), shifrlash (kriptografiya), hamda ularning iqtisodiy samaradorligini o'rganishga qaratilgan maqolalar, statistik ma'lumotlar va amaliy misollar tahlil qilindi. Shuningdek, moliyaviy institutlar va regulyatorlarning kriptovalyutalarga yondashuvi, shu jumladan xavfsizlik va tartibga solish masalalari ko'rib chiqildi.

Markazlashmagan moliyaviy tranzaksiyalar asosan blokcheyn texnologiyasi orqali pul o'tkazmalari markaziy vositachilarsiz amalga oshiriladi, bu xarajatlarni kamaytiradi va tezlikni oshiradi. Moliyaviy inklyuziyalar bu bank tizimiga kira olmaydigan aholining ayrim qatlamlari kriptovalyutalar yordamida moliyaviy xizmatlarga ulanish imkonini topmoqda. Blokcheyn texnologiyasi tranzaksiyalarni o'zgartirib bo'lmazligi va shaffofligini ta'minlaydi, bu esa moliyaviy firibgarliklarni kamaytirishga xizmat qiladi. Kriptovalyutalar va tokenlar investorlarga yangi imkoniyatlar yaratmoqda, shu jumladan raqamli aktivlar orqali kapitalni diversifikatsiya qilish mumkin. Biroq, kriptovalyutalarning o'ziga xos xavflari ham mavjud. Ularning narxi o'zgaruvchanligi yuqori bo'lib, bu moliyaviy bozorlarni beqaror qilishi mumkin. Bundan tashqari, regulyatorlarning aniq siyosati va tartibga solish mexanizmlari hali to'liq shakllanmaganligi xavfsizlik va qonuniylik masalalarini murakkablashtiradi.

Ushbu ishning maqsadi kriptovalyutalarning zamonaviy moliyaviy tizimga ta'sirini tahlil qilish, ularning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash, shuningdek ularning rivojlanishi va moliyaviy infratuzilmaga integratsiyalashuv istiqbollarini aniqlashdir. Ushbu maqsadga erishish uchun maqolada kriptovalyutalarning nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi, ularning moliyaviy bozorlarning turli segmentlariga ta'siri tahlil qilinadi va kelajakda ushbu texnologiyalarni tartibga solish va ulardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kriptovalyutalar paydo bo'lganidan beri ularning iqtisodiy jihatlari o'rganish ilmiy munozaralarning muhim qismiga aylandi. Ushbu sohadagi asosiy ishlardan biri Charlz Katzalini va Jeyson Gansning (2016) "Some Simple Economics of the Blockchain" asari bo'lib, ular kriptovalyutalarni raqamli aktivlarning yangi turi sifatida ko'rib chiqadilar va ularning iqtisodiyotga ta'sirini, shu jumladan pul ta'minotini boshqarish va resurslarni taqsimlash nazaridan muhokama qiladilar. Tadqiqotchilar, shuningdek, kriptovalyutalardan moliyaviy inklyuzivlikni yaxshilash uchun qanday foydalanish mumkinligini baholashadi, ayniqsa, an'anaviy bank xizmatlaridan foydalanish cheklangan rivojlanayotgan mamlakatlarda.

Yana bir muhim xavf-bu pul yuvish, terrorizmni moliyalashtirish va soliq to'lashdan bo'yin tovlash kabi noqonuniy operatsiyalarda kriptovalyutalardan foydalanishdir. Tranzaksiyalarning anonimligi va markazlashtirilmagan tabiati kriptovalyutalarni jinoiy guruhlar va noqonuniy harakatlar uchun jozibador qiladi. Bu davlatlarni qonunchilikni kuchaytirishga va kripto-valyuta operatsiyalarini monitoring qilish bo'yicha xalqaro sa'y-harakatlarni amalga oshirishga undaydi.

Kriptovalyutalar moliyaviy tizimni tubdan o'zgartirish salohiyatiga ega. Ular an'anaviy moliyaviy institutlarga raqobat yaratish bilan birga, yangi xizmatlar va texnologiyalarni

rivojlantirishga turtki beradi. Shu bilan birga, ularning keng tarqalishi uchun huquqiy bazani mustahkamlash, xavfsizlik standartlarini joriy qilish va moliyaviy savodxonlikni oshirish zarur. Jahon tajribasidan ko'rinib turibdiki, kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyasini integratsiyalashgan moliyaviy tizim yaratish uchun qat'iy va izchil siyosat talab etiladi.

Xulosa qilib, kriptovalyutalar zamonaviy moliyaviy tizimning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ular moliyaviy xizmatlarning samaradorligini oshiradi, yangi imkoniyatlar yaratadi, biroq shu bilan birga o'ziga xos muammolar va xavflarni ham keltirib chiqaradi. Kelajakda kriptovalyutalarni samarali boshqarish va tartibga solish uchun texnologik yutuqlar va regulativ choralarning uyg'unligi muhim bo'ladi. Shu yo'l bilan ular moliya sohasida inklyuzivlik va barqarorlikni ta'minlashda muhim vositaga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Shodmonov Sh.Sh., G'afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). - T., "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2010. - 756 b
2. O'lmasov Ahmadjon. Iqtisodiy bilim asoslari: (Akademik litsey va kasb hunar kollejlari uchun darslik) -T.:G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2008.-144 b
3. Xolmuradovich X. B. et al. GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT FORMS OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP SUPPORT //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T.
4. Zulayxo S. The role and importance of cognitive technology in digital economy //Eurasian Journal of Entrepreneurship and pedagogy. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 20-21.
5. Sultonaliyeva Z. ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15377681> //Journal of International science networks. – 2025. – T. 1. – №. 5. – C. 115-118.
6. Ta'lim fanlari tendentsiyalari 2022. T. 1. №. 12. C. 258-265. Akramovich N. A., Sarvar G., Yassim H. RAQAMLI IQTISODIYOTNING BUGUNGI O'RNI //O'quv fanlaridagi Akademik tadqiqotlar va tendentsiyalar jurnali. - 2022. -T. 1.12.95-99 ERN SCIENCE 9.
7. Abdurakhmanov R. Determination of traffic congestion and delay of traffic flow at controlled intersections //The American Journal of Engineering and Technology. – 2022. – T. 4. – №. 10. – C. 4-11.
8. Karimov H. Y., Azimova S. B. Analysis of genotypic variants of the polymorphism of the CYP2C9 gene in the Uzbek population //Mezhdunarodnyi meditsinskii zhurnal. – 2012. – C. 106-109.
9. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/docume
10. Mishkin, F. S. (2016). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson.
11. Krugman, P., & Obstfeld, M. (2021). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson.
12. Historical and Statistic World Economy. Maddison Project. (2015). [http://www.ggdc.net/maddison/Historical Statistics/horizontal-file 03-2007.xls](http://www.ggdc.net/maddison/Historical%20Statistics/horizontal-file%2003-2007.xls)
13. <https://cyberleninka.ru/article/n/valyuta-moliya-munosabatlarining-globallashuvi-va-uning-rivojlanayotgan-mamlakatlar-iqtisodiyotiga-ta-siri>.